

Heggelaan, Poederlee (gemeente Lille)

Programma van Maatregelen

Auteur:

P. Valentijn

Autorisatie:

X. Alma (OE/ERK/Archeoloog/2016/00094)

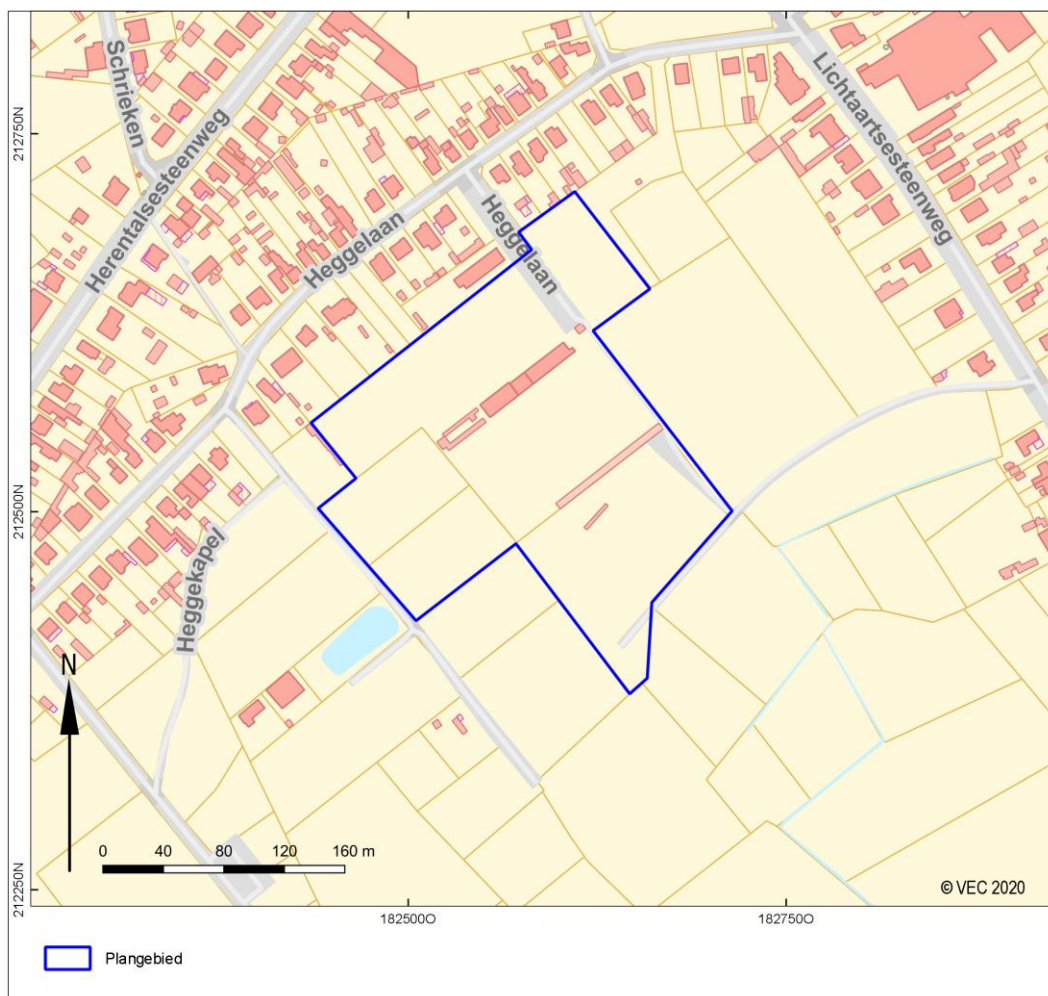
Inhoud

1	Inleiding	3
2	Aanleiding van het onderzoek	4
3	Gemotiveerd advies over het al dan niet nemen van maatregelen	7
3.1	Volledigheid van het onderzoek	7
3.2	De aan- of afwezigheid van een vindplaats	7
3.3	Waardering van de vindplaats	12
3.4	Impactbepaling	12
3.5	De bepaling van de maatregelen	13
	Literatuur	14

1 Inleiding

In opdracht heeft Vlaams Erfgoed Centrum in februari - maart 2021 nota opgesteld naar de archeologische waarde van de locatie Heggelaan te Poederlee (gemeente Lille) (afb. 1 en 2). De nota bestaat uit een landschappelijk bodemonderzoek (prospectie zonder ingreep in de bodem) en is uitgevoerd naar aanleiding van de voorgenomen aanleg van sportterreinen.

De nota volgt op een reeds bekrachtigde archeologienota, uitgevoerd door Vlaams Erfgoed Centrum in oktober 2020 – januari 2021.¹

Afb. 1. Het plangebied op de Basiskaart Vlaanderen (GRB). (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)

¹ Schoups et al. 2021; <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/17567>

2 Aanleiding van het onderzoek

De geplande werken bestaan uit het verschuiven van de voetbalvelden en de bijbehorende infrastructuur.² Hierbij worden de huidige aanwezige gebouwen eerst afgebroken en daarna vervangen door de nieuwe gebouwen.

Het verschuiven van de velden zal van noord naar zuid gebeuren. Het noordelijke veld zal 10m breder worden waardoor alles 10 m naar het zuiden verschoven wordt. De uitbreiding zal inhouden dat de gehele zone voor nieuwe voetbalvelden gefreesd zal worden. Hierdoor zal een oppervlakte van circa 23.000 m² verstoord worden tot 10-15 cm –mv. Vervolgens zullen de velden opnieuw ingezaaid worden.

Er zal geen drainagesysteem aangelegd worden. De velden zullen elk een sproei installatie verkrijgen. Deze sproei installatie zal bestaan uit drie gleuven van 10 cm breedte en 60 cm diepte over de lengte van elk terrein.

Het A-veld, het voetbalveld centraal gelegen binnen het plangebied, zal eveneens lichtmasten verkrijgen. Deze zullen plaatselijk een diepteverstoring van 150cm –mv tot gevolg hebben.

Aan de noordwestzijde van het centrale voetbalveld, voetbalveld A, wordt een nieuw gebouw geplaatst, dat dienst zal doen als tribune, kleedkamers, kantine en dergelijke meer (zie ook afb. 4). De funderingen gaan de ondergrond tot circa 60 cm onder het maaiveld verstoren. Lokaal wordt de bodem tot 150 cm diep verstoord, voor de aanleg van een liftput. In het noordwesten, aan de ingang van het gebouw, zullen de verschillende rioleringsputten (septische put en regenwaterputten), alsook een infiltratiesysteem aangelegd worden (afb. 5). In functie van deze putten en het infiltratiesysteem zal de bodem tot 150 cm –mv uitgegraven worden. De totale oppervlakte van het gebouw en aansluitend de rioleringsputten en het infiltratiesysteem zal ongeveer 1250 m² bedragen.

In de noordelijke hoek van het plangebied komt een verharde parking te liggen, die plaats biedt aan 155 wagens en twee bussen, op een oppervlakte van circa 5420 m². De verharding van deze parking verstoort de ondergrond tot circa 40 cm onder het maaiveld. Op deze parking sluiten enkele verharde paden die tussen de velden lopen aan, die de ondergrond tot op een gelijkaardige diepte zullen verstoren. Het paadje dat in het verlengde van de Heggelaan loopt wordt evenwel niet verhard in de nieuwbouwplannen.

² Dit tekstdeel is met het oog op conformiteit (vrijwel) woordelijk overgenomen uit de archeologienota: Schoups et al. 2021, 11-3.

Afb. 2. Inplantingsplan van de nieuwe situatie binnen het plangebied (Bron: Opdrachgever).

3 Gemotiveerd advies over het al dan niet nemen van maatregelen

3.1 Volledigheid van het onderzoek

Het vooronderzoek heeft tot dusver bestaan uit een bureauonderzoek en landschappelijk bodemonderzoek. Op basis van dit onderzoek kon met voldoende zekerheid worden vastgesteld dat er binnen het plangebied geen archeologische vindplaats aanwezig is welke bedreigd worden door de geplande werken.

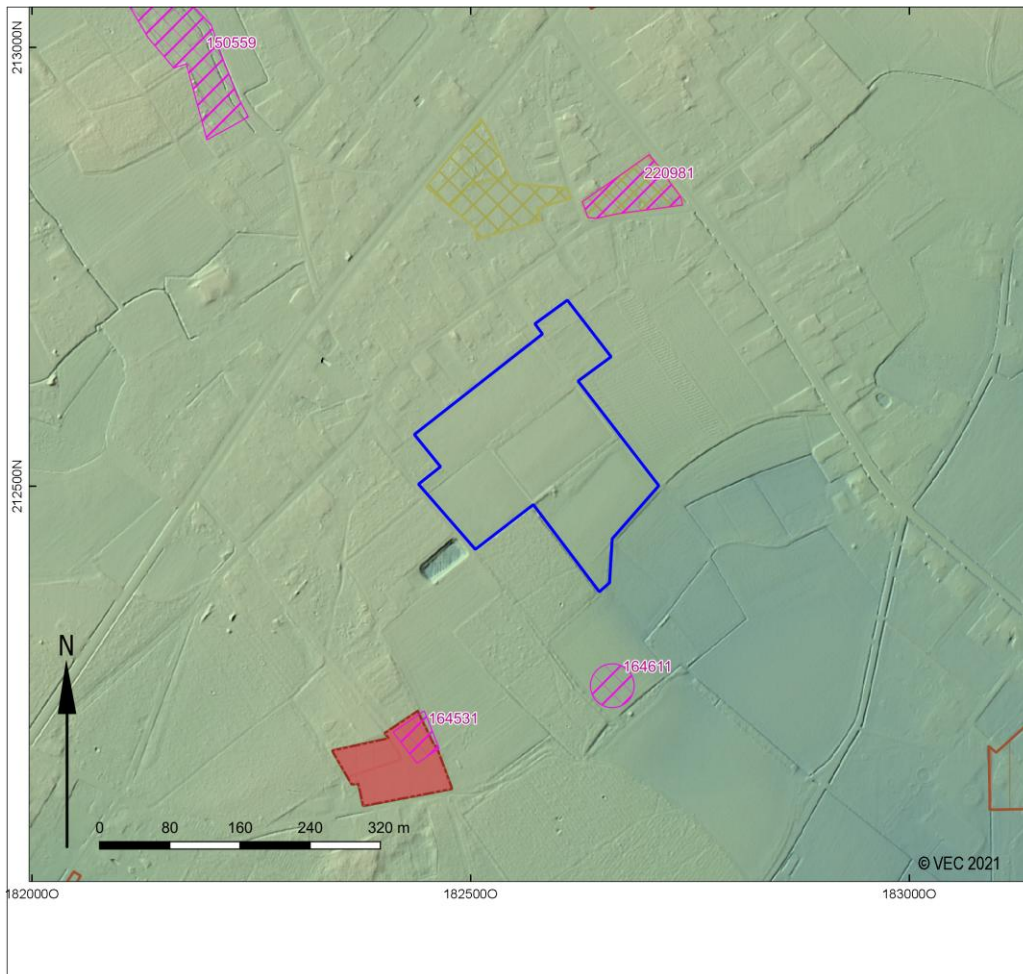
3.2 De aan- of afwezigheid van een vindplaats

Bureauonderzoek – [2020J45]

Tijdens de bureaustudie is gebleken dat een vergelijking van recente hoogtevlopen en historische topografische kaarten erop wijst dat het huidige maaiveld zich hoger bevindt (15,5 – 17 meter TAW) dan het maaiveld in 1939 (14 – 15 meter TAW).³ Meer specifiek gaat het om een ophoging van circa 1 meter. Op de kaart uit 1939 is ook te zien dat ten westen van het plangebied zich reeds een nieuwe ophoging aftekent ten opzichte van de 19e eeuw.

De bodemkaart geeft de aanwezigheid van een dikke (meer dan 60 cm), antropogene A-horizont aan. Onderzoek vlak ten noorden van het plangebied heeft aangeduid dat het daar om een plaggendek gaat. Door dit onderzoek en de gelijkaardige hogere ligging van het plangebied is het mogelijk dat de A-horizont ook hier een plaggendek van circa 80 centimeter dik is.

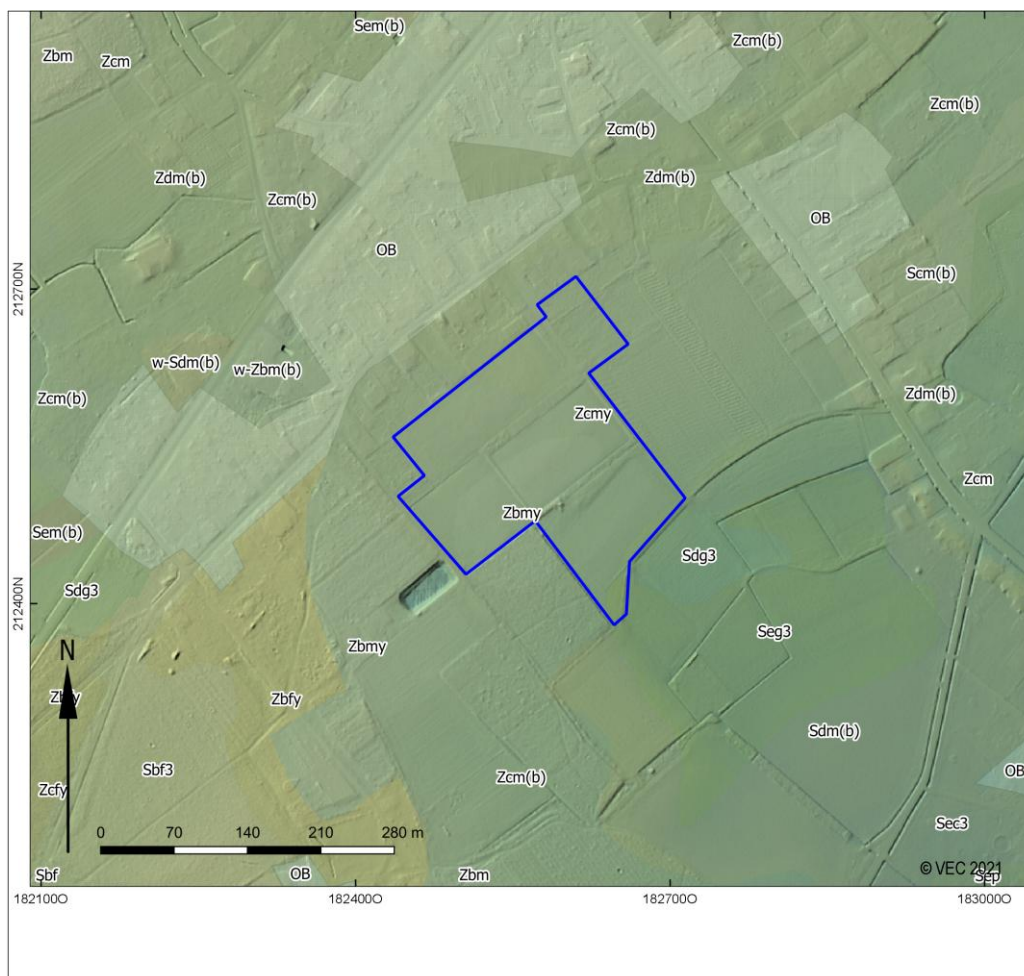
³ Dit tekstdeel is met het oog op conformiteit (vrijwel) woordelijk overgenomen uit: Schoups et al. 2021, 38-42.

Afb. 5. Het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen, met aanduiding van de CAI-meldingen.

Hoewel het zeker opvallend is dat de sedimenten met een dikke A-horizont goed overeen komen met de hoger gelegen sedimenten, kan het niet met zekerheid worden bevestigd dat dit een verband houdt met elkaar. Het reliëf van voor 1939 wijkt namelijk niet duidelijk genoeg af van een natuurlijk verloop om zeker antropogeen te zijn.

De duidelijk waarneembare reliëfwijziging die binnen het plangebied plaatsvond na 1939 is daarentegen zeker menselijk van aard en kan wellicht in verband gebracht worden met de aanleg van de voetbalvelden. Of deze ophoging een reeds aanwezig ouder plaggendek heeft afgedekt is niet geweten. Of de ophoging die na 1939 heeft plaatsgevonden verband houdt met de waarschijnlijke aanwezigheid van het plaggendek is niet geweten.

Afb. 6. Het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen, met aanduiding van de verschillende bodemtypes.

Het plangebied bevindt zich op een iets hoger gelegen deel in het landschap, ten noordwesten van de Aa. Door deze iets hogere ligging, maar nabijheid van water bevindt het zich in een gradiëntzone voor het aantreffen van steentijdartefactensites. Deze verwachting is deels gestaafd door het aantreffen van dergelijk materiaal in de directe omgeving van het plangebied.

Er geldt eveneens een verhoogde verwachting voor sporensites uit de metaaltijden tot de Nieuwe tijd. Met name voor de (Volle) Middeleeuwen geldt een verhoogde verwachting. Daarnaast zijn er in de nabije omgeving ook aanwijzingen voor bewoning in de metaaltijden en Romeinse tijd.

Volgens de historische kaarten is het plangebied in de Nieuwe tijd tot zeker 1939 voornamelijk in gebruik als akkerland, doorsneden door enkele landweggetjes. Het is pas na deze datum dat de terreinen voornamelijk in gebruik worden genomen als sportvelden met de bijbehorende gebouwen, hoewel het zuidwestelijke deel van het plangebied nog tot minstens rond 1971 dienstdoet als bosgebied.

Op basis van bovenstaande overwegingen kon voor de zone van de geplande werken de volgende specifieke verwachting worden opgesteld:

- Een vondstniveau uit het Paleolithicum en/of Mesolithicum kan in een eolisch lemig zanddek, mogelijk aan de onderzijde van een plaggendek (waarschijnlijk op circa 80 centimeter diepte) aanwezig zijn. Een artefactensite uit de steentijd manifesteert zich als een horizontale en verticale spreiding van vondsten, die over het algemeen vooral bestaan uit stenen artefacten en houtskool. Een sporenniveau ontbreekt doorgaans voor het Paleoen Mesolithicum. Sites uit deze periode zijn over het algemeen zeldzaam en bezitten daardoor een hoog kennispotentieel. De archeologische waarden kunnen zijn aangetast door o.m. landgebruik en de huidige bebouwing. Een lithische assemblage dat is aangetast

kan evenwel nog steeds een kennispotentieel bezitten vanwege de verticale spreiding van het materiaal. Systematisch zeefonderzoek in de laatste decennia heeft namelijk aangetoond dat bij een intacte vuursteenvindplaats het materiaal een verticale spreiding kent.⁴ Deze spreiding ontstaat doordat materiaal dat oorspronkelijk aan het oppervlak lag, door bodemvormingsprocessen langzaam door de top van het sediment zakt. Voor artefactensites uit de Steentijd geldt een middelhoge verwachting. Het plangebied ligt op enige afstand van de waterlopen, vondsten in de omgeving tonen wel sites uit de Steentijd aan.

- Een sporenniveau uit het Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen kan aan de top van eolisch lemig zanddek worden aangetroffen, mogelijk aan de onderzijde van een plaggendek (waarschijnlijk op circa 80centimeter diep). Een eventueel sporenniveau is over het algemeen het beste zichtbaar vanaf de B horizont. De archeologische waarden kunnen zijn aangetast door landgebruik en/of bestaande bebouwing. Een sporenniveau dat is aangetast kan evenwel een kennispotentieel bezitten indien spoorrestanten op een dieper niveau bewaard zijn gebleven. Voor het plangebied geldt een hoge verwachting op sporensites uit de periode metaaltijden tot aan de Nieuwe tijd.
- Het plangebied is in de Nieuwste tijd in gebruik als akkerland, met enkele landweggetjes. Na 1939 worden de terreinen als sportvelden in gebruik genomen, met tot zeker 1971 bosgebied op de zuidwestelijke percelen.

Binnen het plangebied zullen werkzaamheden van variërende diepteverstoring en oppervlakte plaatsvinden. De impact van de geplande werken werd per ingreep besproken worden:

Vernieuwing voetbalvelden

Voor het vernieuwen van de voetbalvelden zal de bodem tot maximaal 15 cm onder maaiveld gefreesd worden. Deze werken beperken zich daarmee tot de reeds verrommelde bouwvoor.

De aanleg van de sproei-installatie zal een zeer beperkte impact hebben. Per voetbalveld gaat het om drie smalle sleuven van 10 cm breed en 60 cm diep. Waarbij het nog onzeker is of daarmee een archeologisch niveau geraakt zal worden (in verband met de mogelijke aanwezigheid van een plaggendek en eventuele ophoging van het plangebied).

Ook de aanleg van lichtmasten leidt slechts tot beperkte, lokale ingrepen.

Omwille van het beperkte dieptebereik, dan wel het beperkte oppervlakte en/of het smalle karakter is de impact van de werken erg klein, zou archeologisch onderzoek enkel fragmentarische kenniswinst opleveren en is het kosten-baten daarmee niet interessant deze verder te onderzoeken.

Nieuwbouw

De huidige kantine zal gesloopt worden en vervangen worden door nieuwbouw (inclusief omliggende voorzieningen). Deze nieuwbouw zal op dezelfde locatie opgericht worden en kent een vergelijkbaar dieptebereik van funderingen en valt daarmee grotendeels binnen de reeds verstoorde zones. Enkel de liftput zal aanzienlijk dieper reiken, maar dit betreft een beperkt oppervlakte. De bijkomende verstoringen door de nieuwbouw is daarmee zowel in oppervlakte als in dieptebereik beperkt. De impact van de nieuwbouw is daarmee klein, de kans op archeologische kenniswinst erg klein. Archeologisch onderzoek zal voornamelijk fragmentarische kenniswinst opleveren en is het kosten-baten daarmee niet interessant deze verder te onderzoeken.

⁴ Deeben 1999.

Aanleg parkeervelden

De parkeervelden zullen over een oppervlakte van 5420 m² vernieuwd worden. De aanleg van de parkeervelden zal leiden tot bodemingrepen met een dieptebereik van maximaal 40 cm onder maaiveld. Rekening houdend met een bufferzone van 30 cm kan daarmee niet uitgesloten worden dat de werken zullen leiden tot aantasting van een archeologisch niveau. Weliswaar zijn er aanwijzingen dat het archeologisch niveau zich dieper zal bevinden op 0,6 tot 0,8 m onder maaiveld of dieper als het terrein daadwerkelijk opgehoogd blijkt te zijn in het verleden, de exacte diepteligging kan middels de bureaustudie niet nauwkeurig genoeg bepaald worden. Daarom moet er vooralsnog van uitgegaan worden dat de aanleg van de parkeervelden mogelijk zou kunnen leiden tot aantasting van het bodemarchief.

Een groot deel van de geplande werken zal dus niet of nauwelijks een impact hebben op het bodemarchief. Hieronder valt de vernieuwing van de voetbalvelden en de nieuwbouw van de kantine met omliggende voorzieningen. In deze zones is archeologisch vervolgonderzoek niet noodzakelijk.

Voor de aanleg van de parkeervelden kan echter nog niet voldoende aangetoond worden dat deze niet leiden tot bodemverstoring. Gezien het oppervlakte van deze ingrepen, 5420 m², kan archeologisch onderzoek wel tot voldoende kenniswinst leiden. Vervolgonderzoek binnen deze zone is daarom ook nodig. In eerste instantie dient het vervolgonderzoek zich te concentreren op het vaststellen van de diepteligging van het archeologisch niveau. De mogelijkheid bestaat namelijk dat de geplande werken niet dieper zullen reiken dan de bouwvoor of het plaggendek. Indien dit het geval is, vormen ze ook geen bedreiging voor het bodemarchief. Om dit vast te stellen wordt geadviseerd om in eerste instantie een landschappelijk bodemonderzoek uit te voeren binnen de zone waar de parkeerplaatsen aangelegd zullen worden. Afhankelijk van de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek kan besloten worden of het plangebied volledig vrijgegeven kan worden of dat er nog aanvullend onderzoek in de zone van de parkeervelden nodig is.

Landschappelijk bodemonderzoek – [2021B348]

De boringen laten een consistent beeld zien over het gehele onderzoeksgebied, waarbij zowel het weiland, het huidige voetbalveld en de strook langs de weg dezelfde opbouw kennen: onder een recente bouwvoor van 20 tot 50 cm dikte, bevindt zich een verstoorde laag tot minimaal 70 cm. Deze verstoorde laag kan (gedeeltelijk) uit opgebracht materiaal bestaan, mogelijk zelfs een plaggendek in oorsprong, maar dit kan op basis van de landschappelijke boringen niet met zekerheid worden vastgesteld. Bij de bureaustudie werd op basis van de steilrand, die op het hoogtemodel duidelijk langs de zuidoostzijde van het plangebied is te zien, en de hogere ligging van het huidig maaiveld ten opzichte van historisch kaartmateriaal al vermoed dat het plangebied is opgehoogd. Dat de dikke Ap-horizont (gedeeltelijk) uit opgebracht materiaal bestaat is daarmee zeer waarschijnlijk.

Tussen 70 en 85 cm –mv werd de onverstoorde C-horizont aangetroffen, bestaande uit dekzand. Nergens werd een restant van een B-horizont aangetroffen.

Systematisch zeefonderzoek in de laatste decennia heeft aangetoond dat bij een intacte steentijd artefactensite de verticale spreiding van het materiaal een normaal verdeling kent.⁵ Deze spreiding ontstaat doordat materiaal dat oorspronkelijk aan het oppervlak lag, door bodemvormingsprocessen langzaam door de top van het sediment zakt. De B-horizont speelt daarin een rol, namelijk als vangnet voor deze artefacten: door de hogere dichtheid van deze bodemhorizont als gevolg van inspoeling kunnen de artefacten niet verder naar beneden zakken. Zo ontstaat er een verticale verdeling van lithische artefacten vanaf het oppervlak, waar de vondsten oorspronkelijk zijn achtergelaten, tot *op en in de top* van de B-horizont: de dichtheid in de verticale spreiding van het vondstmateriaal neemt vanaf het maaiveld naar

⁵ Deeben 1998.

beneden toe geleidelijk toe en richting de B-horizont weer af.

Op basis van het ontbreken van een B-horizont, die op basis van de (drogere) zandige ondergrond en landschappelijke ligging op een hoger deel van het landschap van nature aanwezig geweest zal zijn, mag de verwachting op steentijd artefactensites met kennispotentieel daarom binnen het plangebied worden bijgesteld naar laag.

Een (restant van een) sporensite uit het Neolithicum of later kan evenwel nog aanwezig binnen een afgetopte bodem. Indien deze aanwezig is bevindt ze zich beneden de dikke A(a)p horizont, welke in twee boringen 70 cm dik is en in alle overige boringen zelfs nog dikker.

Afb. 7. Overzichtsplan van het onderzoeksgebied met alle uitgevoerde boringen met de unieke identificatie van de boringen. Weergegeven op een luchtfoto uit 2020 (Luchtfoto Vlaanderen, winter 2020 – kleur, bron: Agentschap Informatie Vlaanderen).

3.3 Waardering van de vindplaats

Ondermeer de aan- of afwezigheid, conservering en aard van een vindplaats zijn onvoldoende vastgesteld om deze te kunnen waarderen.

3.4 Impactbepaling

Op basis van het ontbreken van een B-horizont, die op basis van de (drogere) zandige ondergrond en landschappelijke ligging op een hoger deel van het landschap van nature aanwezig geweest zal zijn, mag de verwachting op steentijd artefactensites met kennispotentieel daarom binnen het plangebied worden bijgesteld naar laag.

Een (restant van een) sporensite uit het Neolithicum of later kan evenwel nog aanwezig binnen een afgetopte bodem. Indien deze aanwezig is bevindt ze zich beneden de dikke A(a)p horizont, welke in twee boringen 70 cm dik is en in alle overige boringen zelfs nog dikker. De geplande werken zullen ter hoogte van het onderzoeksgebied tot 40 cm diepte gaan. Zelfs rekening houdend met een buffer van 30 cm, zullen de

geplande werken dus niet voorbij de A(a)p-horizont reiken en zullen daarom geen impact hebben op een eventuele vindplaats. Verder onderzoek is daarom niet noodzakelijk.

3.5 De bepaling van de maatregelen

Op basis van het landschappelijk booronderzoek kan daarom besloten worden dat er geen verder archeologisch onderzoek nodig is binnen het plangebied. De overige delen van het plangebied werden reeds vrijgegeven op basis van het eerder uitgevoerd vooronderzoek.

De geplande werkzaamheden vormen geen bedreiging voor het bodemarchief. Er hoeft geen programma van maatregelen te worden opgesteld.

Ondanks het advies tot vrijgeven van het terrein, blijven de bepalingen voor het melden van toevalsvondsten van kracht, conform artikel 5.4.1 van het Onroerendergoeddecreet. De civieltechnisch uitvoerder is verplicht eventuele toevalsvondsten binnen drie dagen na ontdekking te melden bij Onroerend Erfgoed.

Literatuur

Schoups, A., W. De Roeck & X. Alma, 2021: *Heggelaan, Poederlee, gemeente Lille. Een Archeologienota* (VEC Nota 791). Geel: Vlaams Erfgoed Centrum bvba.